PREZENȚA INTERESULUI PUBLIC ÎN ȘTIRILE TV

THE PRESENCE OF PUBLIC INTEREST IN TV NEWS

CZU: 070.431.5:654.197 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.09**

Dumitru ȚURCANU,
ORCID: 0000-0002-6620-8002
e-mail: turcanu.dumitru1950@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The mass media, by their role and purpose, are and will definitely remain promoters of human values, of the interests of as many citizens as possible. Journalists inform the public on different platforms about the government's actions and projects, either for the term of the mandate obtained as a result of the democratic elections, or in the short term, aiming at the realization and concrete results. The legislation from our country, as well as the international one, validated by the Moldovan authorities, provides for a series of rights and obligations of the mass media, on the one hand, and the representatives of power - on the other, in joint actions to achieve public interests, such as national security, integrity of the country, guaranteeing a decent standard of living, economic, financial and currency protection, health protection, education and culture, ecology and environmental policies and others. As a rule, even in a democratic society, the press, trying to be independent, encounters obstacles when it tries to criticize the failures of the government regarding the achievements of projects assumed to be of public interest. The analysis of three TV stations from the Republic of Moldova tries to find answers to some question marks in this summary.*

Keywords*: access to information, right to expression, public interest, international regulations, TV news.*

Rezumat. *Mass-media, prin rolul și menirea lor, sunt și neapărat vor rămâne promotoare ale valorilor umane, ale intereselor unui număr cât mai mare de cetățeni. Jurnaliștii informează publicul de pe diferite platforme despre acțiunile și proiectele guvernării, fie pe termenul mandatului obținut în urma alegerilor democratice, fie pe termen scurt, vizând realizarea și rezultatele concrete. Legislația de la noi din țară, cât și cea internațională, validată de autoritățile moldovenești, prevede un șir de drepturi și obligațiuni ale mass-mediei, pe de o parte, și reprezentanților puterii – pe de alta, în acțiunile comune pentru realizarea intereselor publice, cum ar fi securitatea națională, integritatea țării, garantarea unui nivel decent de viață, protejarea economică, financiară și valutară, ocrotirea sănătății, educația și cultura, ecologia și politicile de mediu și altele. De regulă, până și într-o societate democratică, presa, încercând să fie independentă, întâmpină obstacole când încearcă să critice nereușitele puterii privind realizările unor proiecte asumate de interes public. Analiza a trei posturi tv din Republica Moldova încearcă să găsească răspuns la unele semne de întrebare din acest rezumat.*

Cuvinte-cheie*: acces la informație, dreptul la exprimare, interes public, reglementări internaționale, știri tv.*

INTRODUCERE

Principala misiune, dar și obligație fundamentală, a mijloacelor de informare în masă, în toată istoria evoluției lor, a fost și continuă să fie, în special, în virtutea transformărilor lor tehnologice și de content, mediatizarea pe diverse canale a tot ce se întâmplă în viața noastră de toate zilele. Dreptul de a fi informat este unul constituțional fundamental al cetățeanului și el este asigurat, atât printr-un șir de acte normative interne, cât și documente internaționale, la care Republica Moldova este parte. Un cetățean activ implicat în viața publică, în proiectele economice, sociale, culturale, educaționale, de mediu etc., poate fi doar cel care este informat în mod operativ, veridic, obiectiv, clar și complet despre ce se întâmplă în țara sa, în orașul sau satul său, la fel și despre treburile internaționale. În acest sens, autoritățile publice sunt cointeresate / obligate, conform Constituției, să asigure, să garanteze și să protejeze accesul la informație de sus în jos și invers, la toate eșaloanele puterii politice și executive, să stabilească un dialog social, în special în spațiul mediatic, în urma căruia este analizată public starea lucrurilor din diferite domenii, se elaborează diferite variante și soluții de dezvoltare continuă a societății.

În baza principiilor sale de funcționare, mass-media într-o societate democratică se manifestă sistematic și consecvent pentru libertatea de exprimare a jurnaliștilor și a cetățenilor, ale căror opinii sunt prezente în spațiul mediatic. Considerăm că problema libertății presei față de sistemul politic / financiar-oligarhic, la momentul actual, atât în spațiul nostru autohton, cât și în alte state ale lumii, este departe de a fi soluționată în așa mod ca să se stabilească un echilibru constructiv între interesele puterii și cele ale mass-mediei. Or, o presă adevărată, pledând pentru libertate față de putere cu pretenția de a fi „a patra putere” în societate, nu poate fi liberă *de interesele publice*. Îndepărtându-se de ele, mass-media riscă să se alipească la „carul puterii”, să piardă încrederea celor mulți, pentru care activează.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În plan teoretic sintagma *interes public* a trezit interes de studiu la sfârșitul secolului trecut. În Codul Etic (Code of Practice), elaborat de Comisia Britanică pentru plângeri Îndreptate împotriva Presei (British Press Complaints Comission) în 1999, interesul public este definit în felul următor: „depistarea sau expunerea unei crime sau a unei infracțiuni serioase; protejarea securității și a siguranței publice; prevenirea individului pentru a nu fi înșelat de o declarație sau acțiune a unui individ sau instituții...Există un interes public în libertatea de exprimare însăși ”[1, p.211]. O analiză detaliată a „interesului politic” în legislația Republicii Moldova a prezentat în articolul său N. Pascaru [2]. Paralel, în literatura de specialitate se utilizează și termenul *interes uman* , prin lansarea de către Ken Metzler, profesor de jurnalism la Universitatea din Oregona, SUA, cunoscut , în special, prin cărțile *Ghidul scriitorului pentru a culege informații, punând întrebări* și *Exerciții de scriere a știrilor*. El sublinia, că „dacă un eveniment conține unul sau mai multe elemente ale interesului uman, acesta are un interes potențial”[1,p.212]. Deci, în viziunea

noastră, interesul uman (sau general-uman) este mai extins decât interesul public, incluzând și unele aspecte ale vieții și existenței ale unor indivizi sau grupuri mici de indivizi, luați separat. Pe parcursul unui șir de ani în Republica Moldova au fost adoptate mai multe acte normative, care vizează la modul direct asigurarea interesului politic în mass-media din țară, sau asigură legislativ realizarea acestuia, cum ar fi *Constituția RM* (art.34 și art.127), *Legea cu privire la libertatea de exprimare* [2] și *Legea cu privire la accesul la informațiile de interes public* [3], cu mai multe amendamente și modificări.

Discuțiile interminabile și contradictorii, care se află ani la rând pe agenda zilei privind interesul public, rezidă nu la conținutul de bază al acestei sintagme, ci în sfera lui de aplicare, în aria sa de competențe. Desigur, aici poziția reprezentanților puterii și cea a mass media rareori poate fi adusă la un numitor comun. Dar, mai întâi, să fixăm câteva direcții de focalizare ale interesului public. Problemele securității, stabilității și siguranței naționale, integrității statului, respectarea drepturilor omului, supremația legii, lupta împotriva criminalității și corupției, respectarea strictă a prezumției nevinovăției, starea sănătății și situația epidemiologică, asigurarea unui nivel decent de trai al întregii națiuni, situația financiară-economică a țării și gestionarea banilor publici, controlul asupra balanței valutare și a proceselor inflaționiste, starea comerțului – exterior și interior, problemele ecologice, demografice, ale educației, culturii, sportului, starea relațiilor internaționale, eficiența activității puterii legislative sau executive, la toate nivelurile, controlul asupra executării promisiunilor electorale ale celor aleși în fața întregului electorat și altele. Toate acestea se pot asigura eficient în urma unei activități conștiente, independente a mass-mediei, cu implicarea atât a cetățenilor, cât și a factorilor de decizie. În acest caz mass-media, ca „tulburător al liniștii" urmează să propună platforme largi de discuții, dezbateri, discursuri politice, să manifeste inițiative și să desfășoare campanii mediatice, care ar consolida societatea în jurul soluționării unei sau altei probleme, actuale la momentul dat. „De menționat, subliniază profesorul universitar G. Stepanov, că problemele pot fi: rezolvabile, potențial rezolvabile și irezolvabile. Mediatizarea problemelor sociale din prima și a doua categorie solicită ca jurnalistul să formuleze cât mai explicit esența problemei și să descrie detaliat cadrul de referință al acesteia, să determine factorii care generează contradicțiile interne și externe, să identifice instrumentul optimal necesar pentru soluționarea acesteia " [5, p.55].

La interpretarea interesului public există contrapunerea a două poziții – cea a puterii, care în foarte multe privințe, nu vrea să fie „deranjată" de mass-media, sperând ca tot mandatul să decurgă într-un confort optim, și presa, care încearcă mai reușit sau mai puțin reușit, mai sincer sau fariseic, să-și realizeze misiunea, datoria față de consumatori. Aceștia din urmă, în asemenea cazuri, sunt înșelați și de unii, și de alții, deoarece nu au posibilitatea să participe la discutarea, dezbaterea problemelor, ce vizează întreaga societate. Dar cum, în linii mari, se poate de identificat interesul public? În comentariul la Constituția Republicii Moldova, realizat de un grup de juriști de la noi din țară în cadrul unui proiect al Fundației „Hanns Seidel" din Germania, coordonator Klaus Sollfrank, sunt indicate câteva trăsături esențiale. De interes public pot fi considerate

problemele, care generează discuții largi și de lungă intensitate, stările ce afectează (fizic, social, de securitate, moral etc.) un număr cât mai mare de oameni din societate, situațiile (tranzacții, acorduri, concesionări etc), în care sunt implicate sume foarte mari (sau la nivel local – în limitele bugetului administrației) din bugetul public, cu cât mai sus-puse sunt persoanele implicate în aceste acțiuni, tranzacții sau afaceri [6].Tot aici sunt menționate și interesele protejate de legislație, cum ar fi viața personală, datele personale, activitate intelectuală, probleme ale sănătății persoanei etc.

În activitatea lor mass-media urmează să stabilească o balanță între statutul lor, cu obligațiunile lor față de public, drepturile, stipulate de legislație de a promova, a apăra interesul public, a dezvălui toate neregulile din societate, care lovesc în interesele publicului, și sistemul puterii, care încearcă să reducă aceste aspecte din activitatea presei, radioului, televiziunii, new media și/sau să le subordoneze intereselor sale. „ În democrație statutul lor (al mass-mediei – n.n.) și rolul pe care îl joacă în formarea și exprimarea opiniei publice depind de garanțiile aduse libertății de exprimare și de independența de care se bucură față de puterile care conduc societatea la un moment dat și care își imprimă marca asupra ei”[7, p.201]. Recunoaștem, că la noi comunitatea jurnalistică este dispersată – pe interese de grup, geo-politice, oligarhic-financiare etc. și, în această situație, există o interpretare diferită la aceste grupuri ale interesului public național (în sensul al întregii țări). Are loc, pe arena mediatică, o prezentare a intereselor mai multor grupări (a mai multor decât cele enumerate anterior). În rolul, pe care îl percepe fiecare „clan” mediatic, pedalând pe reprezentant al celei de-a patra puteri, misiunea de a asigura o promovare a intereselor publice ale întregii populații, „ de a asigura circuitul de informații, idei, proiecte dintre masa de consumatori și instituțiile abilitate cu funcțiile de elaborare, gestionare și implementare a programelor de dezvoltare economică, socială, culturală în interesul majorității covârșitoare a populației se realizează cu greu. Lipsa unor emisiuni televizate de analiză, comentarii, cu implicarea unor experți de un spectru larg conceptual, cu analiza opiniilor și sugestiilor mai multor categorii de populație subminează catastrofal procesul de comunicare dintre guvernați și guvernanți, al cărui mediator trebuie să fie mass-media” [8, p.15].

În condițiile realizării interesului public, este important să ținem cont și de relațiile, pe care le stabilește jurnalistul cu publicul său. În studiul despre jurnalism Barbie Zelizer prezintă definiții despre profesie atât din partea reprezentanților breslei, cât și ale teoreticienilor media. Printre alte calificări, lucrătorii media consideră„ jurnalismul ca serviciu: vorbind despre jurnalism ca serviciu, îl plasăm în cadrul interesului public și în relație cu nevoile cetățenilor. Noțiunea de *serviciu* pătrunde în limbajul pe care îl folosesc jurnaliștii ce fac referire la jurnalism și are ca ținte atât profesia, cât și comunitatea: serviciu de știri, serviciu de agenție, știri în interesul general și reprezentantul jurnalistic al publicului, care „deservește”...”. În același timp, autorul prezintă mai multe opinii și curente ale cercetătorilor din SUA, Marea Britanie, Australia referitoare la jurnalismul ca profesie. În contextul temei noastre vom expune temerile că „...relația client-profesionist...nu îi dădea publicului nici un control real

asupra informației: publicul devenea, astfel, dependent de jurnalism pentru a putea cunoaște lumea reală"[9, pp.43-44].

Deseori la noi unele încercări mai serioase de a investiga activitatea puterii în realizarea unor proiecte naționale, de monitorizare a rezultatelor exercitării mandatului sunt asociate cu acțiuni de subminare a statalității, de destabilizare a liniștii și păcii în țară, de trădare de patrie sau colaboraționism cu unele regimuri străine. În acest sens, vrem să prezentăm aici doar titlurile celor opt capitole ale Declarației privind libertatea discursului politic în media, adoptată de Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei la 12 februarie 2004, în cadrul celei de a 872-a reuniuni a Delegaţiilor Miniştrilor [10].

Libertatea de exprimare și informare prin media (1), Libertatea de a critica statul sau instituțiile publice (2), Dezbaterea publică și controlul publicului asupra personalităților politice (3),Controlul publicului asupra funcționarilor (4), Libertatea de a satiriza (5), Reputația personalităților politice și funcționarilor (6), Viața privată a personalităților politice și a funcționarilor (7), Căi de recurs împotriva violărilor prin media (8). Astfel, toate demersurile și mesajele din partea conducerii, privind activitatea presei de opoziție (cea afiliată își cunoaște bine meseria !), care încearcă să promoveze și să apere interesul public, sunt în totală disonanță cu deziderateле țării de integrare europeană.

În contextul temei anunțate am încercat să analizăm cum probleme de interes public își găsesc reflectare în programele de știri. Or, noi zilnic ne ciocnim și de reușite, și de nereușite, de succese și insuccese, de realizări mai mari sau mai mici ca și de eșecuri, la fel de dureroase pentru masele populare. Și toată această informație, redactată, după prevederile politicilor editoriale ale serviciilor de știri, ne vine zilnic de la ecrane, formându-ne un anumit tablou, transmițându-ne diferite mesaje, care au menirea să zugrăvească tabloul general al celor ce se întâmplă la noi și peste hotare. Desigur, din cele câte trei emisiuni de știri *Mesager*, ora 21.00, Moldova 1, *Știrile ProTV*, ora 20, și *Jurnal TV*, ora 19.00, pe care le-am analizat (13, 14 și 17 iunie), putem deduce doar în linii mari despre prezența în materiale a interesului public, în ce măsură reprezintă el starea reală de lucruri în Republica Moldova. Postul public de televiziune în telejurnalul său din această perioadă a difuzat 31 de subiecte (la analiză la toate posturile au fost excluse rubricile *Date meteo* și *Sport,* cu excepția materialelor despre calamitățile din zilele de 13 și 14 iunie, în urma ploilor abundente, și victoria la fotbal a României în meciul cu Ucraina), dintre care 13 includ teme de interes public larg. Cum ar fi: Tinerii absolvenți de la medicină vor beneficia de îndemnizații serioase, 57 de profesori de limbă română din Regiunea autonomă Găgăuzia și mun. Bălți vor avea pe parcursul verii cursuri de perfecționare în România, Festivalul S. Vangheli la Soroca, Reformarea asistenței sociale în țară (instruirea lucrătorilor), Focarele de rujeolă, Dezbateri privind bugetul Primăriei Chișinău, Proiectul de reabilitarea a Complexului muzeistic-turistic Orheiul Vechi, Procuratura Anticorupție și cazul T. Răducanu, Procurori care au demisionat din PA din motive anti - vetting și altele.

În cele trei telejurnale de la ora 19.00 *Jurnal TV* au fost incluse 41 de subiecte, dintre care, purtătoare de interes public am identificat 20, cum ar fi, de exemplu: 83 de ani

de la primul val de deportări, A. Candu, audiat în calitate de martor în dosarul lui I. Dodon, UE va acorda 9 mln euro pentru sistemele de apărare ale RM, Chișinăul afectat de ploaie, Fosta directoare a grădiniței din c. Bardar G. Tonu este în procesul de restabilire în funcție, Prețuri mari la imobil. Comentariul lui V. Ioniță, Ziua donatorului de sânge, România a câștigat la fotbal de la Ucraina, Primarul din Bolduresti va mai sta 30 de zile în detenție, Circulația pe podul M. Viteazu riscă să fie sistată, Crește numărul infecțiilor gastrointestinale, Defrișarea arborilor- proces complex (ultimele trei de la ședința Primăriei Chișinău) etc.

Referitor la *ProTV,* avem următoarea situație pentru aceste trei zile. Din 54 de subiecte 21 sunt dictate, într-un fel sau altul, de agenda zilei și poartă obiective de interes public. Ziua de 13 începe cu descrierea situației în urma ravagiilor ploilor, a daunelor pricinuite de calamități și măsurile, pe care le întreprind organele de resort, pentru a lichida cât mai urgent consecințele. La temă vorbește ofițerul de presă L.Pușcașu, apoi, această temă este însoțită de Anunțarea proiectului sistemului de alertă, comentat de ministrul de interne A. Efros. Mai pot fi identificate în aceste trei jurnale tv de la *Pro TV* următoarele teme, în contextul examinat în acest articol: Demisionarea procurorilor de la Anticorupție, Tema lui I. Gorgan reapare în spațiul public, Procurorul general I. Munteanu despre procesul T. Răducanu, Clipă de reculegere în Parlament în legătură cu aniversarea a 83 de la primul val al deportărilor din Moldova, Campania Săptămâna verde, Declarația SUA, Marii Britanii și Canadei privind amestecul Rusiei în procesele electorale din Moldova și reacțiile de mulțumire ale lui Ig. Grosu, D. Vodă la acest document, Primarul de la Bolduresti reținut încă pentru 30 de zile, Două focare de pestă porcine la nordul țării cu comentariile dir.-adjunct ANSA Al. Manciu, Doi frați au fost salvați de înec, Podul M. Viteazu, Parlamentul României a modificat regulile de obținere a cetățeniei, ceea ce afectează, în primul rând, moldovenii, Cod galben de instabilitate meteorologică.

Trebuie să recunoaștem, că o parte din specialiști sunt gata să califice drept materiale de interes public scandalul grupului de deputați „Șor”, decizia parlamentului ca cei 7 deputați din acest grup, care au blocat tribuna legislativului, să nu fie admiși la 5 sesiuni, protestele din fața parlamentului ale simpatizanților „Victoria”, cazul cu avionul din Erevan, care nu a fost admis pe aeroportul Chișinău, și, după o escală de lungă durată și control amănunțit la București, a fost returnat în capitala Armeniei. Motivul, strecurat în presă, era că în avion erau mulți adepți ai lui Șor, care veneau cu bani de la Moscova pentru destabilizarea situației în Republica Moldova. În această ordine de idei se înscrie și cazurile tricoului lui V. Bolea cu inscripția „Echipa lui Putin” și participarea artiștilor de la „Joc” la manifestările din S.-Peterburg. Părerea noastră este că în situația, când lipsesc dovezi concrete de implicare a unor sau altor persoane în acțiuni de destabilizare, de atentate la securitatea statului, aceste subiecte sunt o parte a spectacolului, a senzaționalului, la fel ca accidentele rutiere, omoruri, fraude, care nu sunt investigate până la capăt etc. Ele ar putea fi discutate într-un format mai larg (ceea ce are loc, de fapt), lucru menționat mai sus.

CONCLUZII

La edițiile vizionate venim cu unele sugestii. Majoritatea (practic – absolută !) a subiectelor pornesc de la evenimente, organizate de anumite instituții de stat și administrative. În acest caz, dacă jurnalistul urmează calea ușoară de descriere a evenimentului și nu îl vede în contextul larg al interesului public (la nivel local sau național), el riscă să rămână prizonier al concepției „de sus" asupra problemei. În cele nouă buletine de știri /telejurnale nu am fixat nici un subiect de interes public, care „s-a născut " în redacție și care ar fi prezentat o gamă cât posibilă de diversă asupra soluționării acestei probleme. În acest caz, cu regret, se ruinează atât conceptul de „câine de pază", cât și de reprezentant al „puterii a patra", pentru care principalul obiectiv este interesul cetățeanului.

REFERINȚE

1. POPESCU, C-F. *Jurnalism, relații publice și publicitate. Dicționar*.- București: Editura NICULESCU, 2007, ISBN 978-973-748-155-9
2. În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126675&lang=ro Accesat la 11 iunie 2024
3. În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro Accesat la 11 iunie 2024
4. În:https://iap.gov.md/repository/files/original/c65bfe6a-d4d6c59305fd1ddc976f32e4f5e3b24d.pdf. Accesat la 12 iunie 2024
5. STEPANOV, G. *Jurnalismul social: aspecte definitorii*.-Chișinău: CEP USM, 2015.ISBN 978-9975-71-714-4
6. În:https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf pp.147-148. Accesat la 13 iunie 2024
7. Larousse. *Dicționar de media*.- Univers enciclopedic: București, 2005 ISBN 973-637-081-X
8. ȚURCANU, D. *Inflația mesajului civic la televiziune*./ În *Creativitatea în jurnalism*. Conferința științifică națională, 12 februarie 2020.- Chișinău: CEP USM, 2020. ISBN 978-9975-152-31-0
9. ZELIZER, B. *Despre jurnalism la modul serios*.- Iași: Polirom, 2007 ISBN 978-973-46-0550-7
10. Portal Just În: https://portal.just.ro Accesat la 13 iunie 2024